

מראי מקומות- קידושין י"ב

וכ' בספר אור יהודה דמכאן ראוי לדברי המשל"מ (ע' לקמן) שכ' דקו' הגמ' "ואימא ב' פרוטות, וכו'" לא קאי על אמה העברית, אלא על קידושי אשה, ולכן שפיר אמרי' דכיון דאפיקתי' התורה מפרוטה להקישא לאמה, א"כ ע"כ משום חשיבות הוא (דהא לא שייך אצלה גרעון), ולכן אוקמה אדינר דחשיב.

(ד) **שלא יהו בנות ישראל כהפקר- פרש"י**, דזהו סברא מדרבנן, ומה דאינה מקודשת בפחות מדינר, היינו מדרבנן, דהפקיעו רבנן לקידושין פחותין מדינר. וכ"כ הריטב"א (בפשט ראשון), והוסיף דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ועוד כ' "א"נ והוא הנכון, דאפי' מדאורייתא אוקמי' רחמנא אדינר, שהקפידה על בנות ישראל שלא יהו כהפקר" [ומשמע דכוונתו הוא שכן הבינו חז"ל ברעת התורה, שיהי' הקפדה על דינר דוקא, שלא יהיו בנות ישראל הפקר].

(ה) **חיישין שמא שוה פרוטה במדי- ע' ברא"ש** (י"ז) שהביא מח' ראשונים באם חשש זו הוי מדאורייתא או מדרבנן. דדייק מדברי הרמב"ם (אישות ד', י"ט) דס"ל שאם היינו יודעים שהם שוה פרוטה במקום אחר אז תהי' מקודשת מדאורייתא בודאות, דכיון דאית לה אורחא להתם, שויא לה פרוטה, ומה דקרי לי' קידושין ספק, היינו משום דאין ידוע לנו שהוא ש"פ במקום אחר. אולם הביא הרא"ש מהר"י דס"ל שכל החשש הוא רק מדרבנן, דהא אין להקדש אלא מקומו ושעתו, וכן בכל מקח וממכר, ובאמת גם אם ודאי הוא שוה פרוטה במדי אינו אלא מדרבנן, ומה דנקט "שמא" ש"פ במדי, היינו לרבותא, דאפי' בכה"ג אמרי' דמקודשת מדרבנן. וכ' דנפק"מ בין הרמב"ם והר"י, דהרמב"ם ס"ל דצריך להיות דבר שיכול להתקיים עד שיגיע לשם, ואל"כ אינה מקודשת (וע' בריטב"א שהק' ע"ז, דא"כ מהו קו' הגמ' לקמן ממתני' דאי' בש"פ דוקא, לימא דמתני' מיירי בדבר שאינו מתקיים, וכ' דאה"נ, אלא דהגמ' תי' לקושטא דמילתא). אבל לפי הר"י דס"ל שהוא גזירה אטו אותו מקום ששוה פרוטה, א"כ אפי' אם אינו יכול להתקיים עד אותו

(א) **דומיא דיעוד- פרש"י**, האדון רשאי ליעודה, ויאמר לה ה"א מיעדת לי במה שיש לי עליך. וכ' הרש"ש דע"כ רש"י כאן אזיל בשי' ר' יוסי בר' יהודה לקמן, דס"ל דהדין יעוד הוא רק במעות שעדיין יש לו עליה, ודלא כרבנן שם, דס"ל דמעות ראשונות לקידושין ניתנו, וסוגיין ודאי אליבא דרבנן הוא, דהקידושין הוא בכסף מכירה, דאל"כ אין שום ראוי מכאן דקידושין הוא בדינר דוקא. אולם העצמות יוסף כ' דמה שיש לי עליך כוונתו לכסף מכירה, וכרבנן.

(ב) **כיון דאפיקתי' מפרוטה אוקמה אדינר- ע' ברמב"ם** (עבדים ד', ג') שפסק דאין אמה עברי' נקנית בפרוטה, ודייק המשנה למלך דס"ל בפרוטה וכל שהוא נקנית, והק' עליו דלכאו' הגמ' כאן מבואר דצריך דינר. ותי' דהבין הרמב"ם דקו' הגמ' "ואימא פלגא דדינר, ואימא ב' פרוטות" קאי רק לגבי קידושין, אבל לגבי אמה עברי' באמת סגי בכל שהוא טפי מפרוטה. והסברא לחלק הוא, דבשלמא בקידושין, שייך לומר דכיון דאפיקתי' מפרוטה, ע"כ הי' התורה רוצה שיהי' דבר חשוב, וכמש"כ רש"י. אבל לגבי אמה, מהכ"ת דזהו הפירוש, הרי בפשיטות י"ל דגוזה"כ הוא שתהי' ראוי' לגרעון, אבל אין ראוי' דבעינן דבר חשוב, וא"כ אין הכרח לומר דנקנית בטפי מכל שהוא יותר מפרוטה. ואה"נ, לב"ש באמת גם באמה תהי' צריכה דינר, כדי שתהי' ראוי' ליעוד, אבל לדידן דקיי"ל דפרוטה סגי ליעוד, א"כ למכירה תסגי בפרוטה וכל שהוא. ורעק"א (גליון הרמב"ם שם) תי' דרק לתי' זו בשי' ב"ש מוכח דאמה עברי' נקנית בדינר, אבל לשאר תירוצי הגמ' אי"ז מוכח, וא"כ י"ל דפסק הרמב"ם כא' מהתירוצים אחרים בביאור דברי ב"ש.

(ג) **כיון דאפיקתי' מפרוטה אוקמה אדינר- פרש"י**, אלמא חשיבותא בעינן, ולכן אוקמה אדינר דחשיב. והק' האילת השחר, וכי משום חשיבות הוא, הרי טעם דאפיקתי' מפרוטה הוא משום שיהי' שייך בי' גרעון, והניח בקו'.

עוזר ז"ל לחלק בין קנינים לקידושין, דרך
בסתם קנינים בעינן כסף החוזר, ולא בקנין
כסף קידושין, ולפ"ז ל"ק כלל מכאן).

(ח) **יתיב ר' חסדא וקא משער, אי אית בי' שוה**
פרוטה אין, אי לא, לא- ומבואר דאם הי'
נתברר לו שלא הי' ש"פ עכשיו, הי' מכריע
דהקידושין ודאי לא חלו (כיון דלא ס"ל
כשמואל אם עכשיו הוא ש"פ במדי). ולכאו'
ק', הרי לכאו' הכל תלוי בשויות בשעת
קידושין, ואיך אמרי' בודאות שאינה קידושין
משום דעכשיו לא הוה שוה פרוטה. ובביאור
דין זה, הביא השב שמעתתא (ג', י"ז) מהטור
(אה"ע ל"א) שהביא מהרמ"ה דהיכא דלא
ידעי' אם הי' ש"פ בשעת קידושין או לא,
אזלי' בתר השתא, וכ' הש"ש דמוכח מדבריו
דס"ל דכל היכא דליכא חזקה מעיקרא
המתנגד, אזלי' בתר חזקה דהשתא. והביא
הש"ש דשי' תוס' אינו כן, אלא דלעולם לא
אזלי' בתר חזקה דהשתא, ותמה עליו מהגמ'
כאן, דמבואר דאם נתברר שלא הי' ש"פ
עכשיו, גם מעיקרא לא הי' ש"פ, וודאי אינה
מקודשת, והרי לכאו' עכ"פ מידי ספיקא לא
נפקא. ואין לומר משום שיש לה חזקה פנוי',
דא"כ אפי' אם נמצא עכשיו ש"פ לימא כן,
דהא שי' התוס' הוא דלא אזלי' בתר חזקה
דהשתא כלל, וא"כ לוקמה אחזקה פנוי',
ולמה מקודשת, והניח בקו'. וע' באבנ"מ
(ל"א, י"ג) שהביא מש"כ בכדק הבית על
הטור שם, דכוונת הרמ"ה דאם נמצא שיהי'
עכשיו ש"פ, ואיתרע חזקתה, אינו אלא ספק
קידושין, אבל היכא דנמצא דלית בה ש"פ,
אז לא מחזקי' ריעותא, כיון דאית בה חזקה
פנוי' [ויש לע' אם עכ"פ י"ל כן בדעת תוס', וצ"ע].
וע"ע בקהלות יעקב (כ', א') שהק' על הרמ"ה,
דאפי' אם אזלי' בתר חזקה דהשתא (לומר
דש"פ הי' ומקודשת ודאי), הרי לכאו' יש לה
ג"כ חזקה דמעיקרא שהי' פנוי', וא"כ למה
אזלי' בתר חזקה דהשתא כנגד חזקה
דמעיקרא. וביאר, דמה דלא אזלי' בעלמא
בתר חזקה דהשתא נגד חזקה דמעיקרא,
היינו משום דהחזקה דמעיקרא מתנגד
להחזקה דהשתא, אבל כאן אנו באים רק
להחזיק האבן שהי' מעולם שוה פרוטה, ואין
לנו שום חזקה דמעיקרא דלא הי' שוה פרוטה
באיזה שעה, וא"כ נמצא דאי"ז חזקה

מקום, מ"מ מקודשת מדרבנן. וע"ע בר"ן (ו).
בדפיו) דכ' דקדושין דאורייתא הן, ומשום
דכיון דש"פ הם באיזה מקום, א"כ אילו ידעו
העדים שדרכה לתת פרוטה לאותו דבר, א"כ
הו"ל כמי שאמרה לדידי שוה לי (וע'
בדברינו לעיל דף ח' שהבאנו מהקהלות
יעקב סי' ב' לבאר הצירוף).

(ו) **חיישינן שמא ש"פ במדי- ע' בפני יהושע**
בעמוד ב' דכ' להוכיח דכל החשש מדרבנן
הוא, דהא מדאורייתא לכאו' אין כאן עדות
על דבר ברור, שהרי העדים אינם יודעים אם
שוה פרוטה הוא במדי, וא"כ אין כאן עידי
קיום, וממילא אי"ז קידושין כלל. וע'
באבנ"מ (ל"א, ז') שהביא מש"כ בית שמואל
דמה דס"ל להרמב"ם דכשידוע שהוא ש"פ
במדי הרי היא מקודשת ודאי, היינו דהעדים
ג"כ יודעים שהוא ש"פ במדי, אבל אם אינו
ידוע להעדים, אז הוי כאילו קידשה בלא
עדים, וליכא אלא חשש קידושין, כמו היכא
דחיישינן שמא ש"פ במדי. וכ' האבנ"מ ע"ז
דאי"ז כמקדש בלא עדים, דהכא מספקי'
דאולי יש עדי קידושין במדי, וה"ל כמקדש
בפני עדים והלכו למדה"י, ודוקא בספק
קרוב לה, דליכא עדים כלל, אמרי' דהו"ל

כמקדש בלא עדים [דהיינו, דס"ל להאבנ"מ דאין העדים צריכים לדעת, אלא דאם ידוע שאין עדים בעולם שיכולים לברר שהוא מקודשת, זה הוי כמקדש בלא עדים, אבל היכא דאם העדים ממדי היו בפנינו היו יכולים לברר שהיא מקודשת, מעולם לא אמרו דהוה כמקדש בלא עדים, ויהי' קידושי ודאי].

(ז) **חיישינן שמא ש"פ במדי- ע' בשיעורי ר'**
שמואל (ט"ו) שהק' דלפי מה דהוכיחו
האחרונים דיסוד של קנין כסף הוא "כסף
החוזר", דהיינו שהכסף שהקונה נותן
להמוכר מחייב תמורתו ומשתעבד המוכר
לקונה להשיב לו כנגד הכסף שקיבל, א"כ מה
שייך כאן קידושי כסף, איך הוי כסף החוזר,
דהא לכאו' מה שהוא ש"פ במדי אינו עושה
שעבוד כאן. והוכיח מזה, דודאי עיקר הקנין
הוא נתינת הכסף, ובזה נאמרה ההלכה דצריך
להיות פרוטה, אלא שיש עוד תנאי, שיחול
השעבוד מחמת הכסף, אבל שעבוד זה יכול
להיות גם בפחות מש"פ, ואף דאין ב"ד
נזקקין לשעבוד כזה, מ"מ חוב ושעבוד יש
כאן, וזה סגי לקנין כסף (וע"ש עוד שהביא
מהאפיקי ים (א', ט"ז) שהביא מהג"ר חיים

דס"ל להתוריד כמש"כ הר"ן בנדריים שם, דמעיקר הדין אינה נאמנת משום דמשועבדת לבעלה, אלא דתקנו חז"ל להאמינה, כיון דכסיפא לה לומר כן. וכיון שראו שענינה נתנה באחר, א"כ אוקמוה רבנן אדינא. וא"כ, י"ל דכיון דהיו חז"ל צריכים לעקור התקנה הראשונה ברוב נשים משום טעמה דעני' נתנה באחר, נעקרה התקנה לגמרי, ואפי' במקום דליכא למיחש לשמא עיניה נתנה באחר, ואוקמוה אדין תורה דאינה נאמנת להפקיע את עצמה מיד בעלה.

(א) **אם הקלנו בשבוי' - ע' בתוס' שהביא מי"מ** דאם הקלנו בשבוי' משום דליכא אלא איסור לאו דזונה, נקל בא"א דאיכא איסור מיתה, וכ' דלא נהירא, שהרי בשבוי' פעמים נמי איכא איסור מיתה, אם הוא כהן ויש לו בן ממנה, ונמצא שהוא חלל, ואם הוא עובד עבודה בשבת, נמצא שיש בה חיוב מיתה. והק' הרש"ש, הא מבואר לקמן (סו:) דאם כהן עבד עבודה ואח"כ נודע שהוא חלל, אין העבודה נתחלל בשביל זה. ות' דלפי מש"כ דאף דשחיטה כשרה בור, מ"מ אינה דוחה שבת, א"כ י"ל דה"ה חלל, וא"כ שפיר שייך בה חיוב מיתה. וביאר האבי עזרי (בכורים י"א, י"ב) דאף דעבודה הותרה בשבת, וא"כ לכאו' כל עבודה שהוא כשרה הו"ל להיות מותר לעשותה בשבת, מ"מ אפשר שתחלת הדין הוא שנדחה איסור שבת משום מצות עבודה, וע"י הדחי' נעשה להותרה [וצ"ע בזה], וא"כ בחלל, אף שעבודתו כשרה, מ"מ אין לו מצוה, וא"כ שוב אין כאן דחי', וממילא חייב מיתה בעבודתו בשבת.

(ב) **נגדי' כרב ואיצטריך גיטא כשמואל - כ'** הריטב"א דהא בהא תליא, דאם לא הי' צריך גט כשמואל, לא הי' אהנו מעשיו כלל, וא"כ לא הי' מלקהו (וע' בהערת המהדיר שם שהביא חולקים ע"ז).

(ג) **ועל דמקדש בביאה - כ' החכמת שלמה** (אה"ע כ"ו, סעי' ד') דשי' הרמב"ם הוא דרך אותו מכין ולא אותה, אולם ציין שהוכיח בתשו' שלו דשי' רש"י ותוס' הוא דגם היא לוקה.

דמעיקרא כנגד חזקה דהשתא, וכיון דאמרי' דהאבן הי' ש"פ מחמת החזקה דהשתא, ממילא אמרי' דהאשה מקודשת ודאי [ואולי זה תלוי בהענין אם לעולם אזלי' בתר מקור הספק, התוס' הוא"ש בריש נדה, והר"מ בר שניאור בעירוובין, ואכמ"ל בזה].

(ט) **לאו היינו דיהודית דביתהו דר' חייא, וכו' -** הק' הקובץ שעורים (צ), למה צריך ראי' שאין האשה נאמנת לומר שנתקדשה בש"פ, הא אין דבר שבערוה פחות משנים. ות' דאולי כיון דידעי' דנתקדשה, אלא שאין ידוע אם הי' ש"פ, בזה אפשר דאשה נאמנת לברר, דהוי כמו אשתמודענא, וע"ז הביא הגמ' ראי' דכאן אינה נאמנת, וביאר הקו"ש שהוא משום דלאחר המעשה הוא. ומה שהי' צריך להוכיח דאם דר' חסדא אינה נאמנת, אע"פ דשם לא הי' שייך אשתמודענא, י"ל דהיינו משום דכיון דממ"נ מקודשת, וליכא חזקת פנוי', לכן הי' מקום לומר שהיא נאמנת לומר שהיתה נתקדשה, קמ"ל.

(י) **לאו כל כמינה דאימך דאסרת לך עילואי - כ'** התוס' רי"ד, דאף שהיא נאמנת על עצמה מדין שויא אנפשה חתיכה דאיסורא (וקו' זו לכאו' תלוי בגירסת התוס' רי"ד, דגרס לאו כל כמינך וכו', דכפשוטו לגירסתנו לק"מ, אבל בשער המלך שהבאנו לקמן מבואר דאף לגירסתנו הי' ק', דכ' דמיירי שהיתה מודה (לדברי האם), מ"מ כאן הרי היא כבר משועבדת לבעלה, ומטי איסורא לגבי' אם תהי' נאמנת, א"כ אינה נאמנת אף לאסור עצמה. ומדמה ציור זה להא דאי' בסוף נדרים, דאינה נאמנת לומר טמא אני לבעלי וכו' משום דאמרי' דעני' נתנה באחר. וע' בשער המלך (אישות ט', ט"ו) שכ' דלכאו' אין שייך כאן ענינה נותנת באחר, דבאבנא דכוחלא היתה אמה דאומרת כן, ואין שייך בה לומר דענינה נתנה באחר. והא דיהודית אין שייך לעני' נתנה לאחר, דלפי דבריה תהי' עגונה כל ימי חייה. אבל עוד הק' על עצם דברי התוס' רי"ד, דהא מבואר בסוגיא בנדריים הנ"ל דאם לא הי' הסברא דעני' נותנת באחר הי' נאמנת, וא"כ איך כ' התוריד דכיון דמשועבדת לו לכן אינה נאמנת [ובאמת דברי התוריד בכלל קשים הם להולמם, דהא תחלה כ' דאינה נאמנת כיון דמשועבדת לבעלה, ובסוף מדמהו להא דנדריים, ושם הטעם אינו משום דמשועבדת היא לו, אלא משום דענינה נתנה באחר, שוב ראיתי דבתוריד הוצאת מה"ק העירו כן על התוס' רי"ד]. ולכן פי'

דלא מהני, דהא ציפצא דאסא כלי הוא, ומ"מ לא מהני כיון שהוא פחות מש"פ.

(ד) ועל דמצער שלוחי דרבנן- פרש"י, וזה קם עליו ומכהו. והק' הרשב"א, דא"כ מ"ש שליח דרבנן, אפי' הכה כל אדם בנידוי הוא. ולכן פי' הרשב"א דמסתברא דמיירי שמצערו בדברים.

(ט) ועל חתנא דדייר בי חמוה- פרש"י, "שמא יכשל בה, שסתם חמותה אוהבת את חתנה, וכו'". והוסיף הריטב"א בב"ב (צח:) דגם יש לחוש לגזל, דהיינו שגוזלת ונותנת לו. ובתוס' ר"י הזקן (שאינו ר"י הזקן, ע' בידיעות נכבדות בריש קובץ הערות) כ' דהחשש הוא בארוס בבית חמיו. ומשמע מדבריו דרק בארוס שייך החשש, אבל לא בנשוי [ולכאור' י"ל דכוונתו הוא דהוי פריצות משום ארוסתו, ולא משום חמותו]. ושוב הביא מהרמב"ם דכ' דלוקה על מי שדר בבית חמיו, שזו עזות פנים, וכ' דלפי הרמב"ם יהי' אף בנשוי כן [ומ"מ לכאור' עדיין צ"ל בשי' הרמב"ם דמי שחליף אבבא דבי חמוה ונגד' משום דמידם הות דיימא חמת' מיני', היינו ודאי משום חשש שמא יכשל, דמה עזות פנים שייך בזה]. וע' בראב"ד (השגות להרמב"ם איסורי ביאה כ"א, ט"ו) שכ' דבבית המיוחד לו מותר, וכ' המגיד משנה שם דעל זה סמכו רבים לנהוג כן, אלא דאינן רואה הכרע לזה מהגמ'.

(טז) בציפתא דאסא... והא לית בה ש"פ- יש לעי', ומה בכך, הא אולי ש"פ הוא במדי, וא"כ למה פשוט כ"כ דלאו כלום הוא, כדמסיק הגמ'. וכ' בתוס' ר"י הזקן דלא ס"ל כשמואל. והרא"ש (סי' י"ט) כ' "והא דלא חש לי' משום דשמואל (וכ' הקרבן נתנאל דלא הי' קו' על האמוראים, די"ל דלא סברי כשמואל, אלא קו' הי' על הרי"ף, דפסק כשמואל), שאני הכא שחוזר בו ממה שרצה לקדשה בפחות מש"פ, וגם היא לא נתרצית כשאמר לה שאינה ש"פ". ובביאור דבריו, כ' הקרבן נתנאל דהוי כמו קידושי טעות, דאמרי' דאילו הוה ידע דלא הי' בה ש"פ, לא הי' מקדשה בו. וגם כיון שהיא שמעה שאינו ש"פ, אין רצונה להיות מקודשת בו, וא"כ שוב לא יועיל מה שהוא ש"פ במדי. וע' באבני מלואים (ל"א, ו') שהביא ספיקת הרשב"א בשבועות (לט:) באם מקדש אשה בכלי שהוא פחות מש"פ אם מקודשת, דאולי כלי חשוב ממון אפי' בפחות מש"פ, וכ' האבנ"מ דלכאור' יש להביא ראי' מהגמ' כאן